

happened today are suddenly perceived as the past (moreover, consciousness knows precisely the chronological succession of events); or the same event is thought simultaneously as the past and today.

Combination of time periods at one point takes place during the contact with history (any artifacts), when a person “feels its breath” and moves in his mind even ages backwards. An effect of connection of today and the future at the point “here and now” is also interesting. It is accepted to call it “prediction” in society. We often encounter it, when we deal with art (literature, theatre, the cinema).

Seeing the future is represented by authors of compositions in different forms: characters’ dreams, different fortune-telling, characters-predictors (the latter may come from far past as ghosts), symbolic signs. It is known, that many compositions of the XIX century, which had tendency to mystic images (it also concerns opera theater), were filled with similar scenes. Sometimes, the hint of future events is masked by the author of the composition. An example of that can be Folia’s dance from “Guido and Ginevra” opera by F. Halevi, which is performed in front of the happy bride and groom on the day of their wedding. Appearing of this character itself is taken as prediction of sudden trouble, which is happening at the end of the banquet scene – poisoned dead bride falls down. It is important to note, that Folia is a diverse character in the opera. She is a participant of “the dance of the fools” which was popular in Western Europe (this is a reason for her appearing at the holiday), and she is also a predictor of sudden turn of events (in mythology Folia is equaled to fretful Fortune, who gave her place to the first one).

Analogical symbol dance is introduced in “The Enchantress” by F.Halevi. Choreographic scene called “Playing chess” (second act) finishing with move of white chessmen predicts triumph of good at the end of the opera.

We observe combination of the past and present in numerous modern opera productions: the events of the past are transferred into our epoch by producers by means of corresponding costumes, stage scenery, properties. As for time metamorphoses, mixed productions are of special interest. An example of that is staging of

the opera “Noah” by F.Halevi – G.Bizet (2004, directed by Pierre Jourdan), in which the biblical past is gradually transformed into modern times by means of change of the scenery, costumes, presentation of the corresponding choreographic component (performance of break dance in front of modern multistory-buildings in the second act), and in the finale of the opera (Noah’s ship with saved ones) characters appear on the stage in ancient and modern costumes, combining two streams of time. And such examples are numerous. It should be emphasized, that “Noah” was shown shortly before destroying tsunami on Sumatra. Was it a coincidence? Was it a subconscious prediction of the nearest future? After the tragedy on the island they started to demonstrate shots of this huge wave in the opera screening to the music of introduction to the second act.

An artist, going up in his consciousness to the higher levels of life, is able to see the polyphony of existence and connection of times, and to represent it in his works at the “here and now” moment.

Каленіченко Ольга Миколаївна

докторка філологічних наук, професорка кафедри театрознавства Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (Харків, Україна)

onkalenich@ukr.net

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2412-9154>

**ПРОБЛЕМА ВІЙНИ В “AB URBE CONDITA”
(поетичних творах за мотивами історії Стародавнього Риму)
ІВАНА ФРАНКА**

Ключові слова: *поетичні переспіви, мотиви давньоримської історії, претексти, компліятивний підхід, проблематика, поетика.*

Сучасні франкознавці вважають, що те, що було написано Іваном Франком після 1911 року, належить до “поезії недужного духу” (В. Корнійчук).

Однак, починаючи з березня 1915 року, у листах письменника до родичів, друзів і знайомих з'являються рядки, у яких він пише про роботу над новими рукописами.

Зокрема, у листі до доньки Ганни від 24 березня 1915 року Франко зазначає: “Кожного дня я займаюся літературною працею, рад, що можу писати... За останні роки в мене набралася немала стирта рукописів, готових до друку. Працюю на запас, аби дармо не тратити часу, не маючи змоги знати, яка доля жде наше письменство, але не траплячи віри в його кращу будущину” [1, т. 50, с. 425]. Знов ця тема виникає в листі до Василя Якібюка, різьбяр по дереву з Гуцульщини, від 4 грудня 1915 року: “Добре, що хвороба тіла не вменшила мого духовного здоров'я та душевної сили, що дає мені змогу день у день по кілька годин трудитися над збагаченням нашого письменства. Я виготовив кілька пачок творів віршами й прозою, оригінальних та переробок і живу тою надією, що велика війна, яку переживаємо тепер, принесе нам без порівняння більше хісна, ніж може принести шкоди” [1, т. 50, с. 433-434]. А 9 січня 1916 року в листі до поетеси Уляни Кравченко Франко з радістю говорить про те, що пише “тепер переважно на запас, кожного дня пару сторінок, останнього року переважно віршами” [1, т. 50, с. 435].

Серед творів, що були написані Іваном Франком під час Першої світової війни, привертають увагу його поетичні переспіви за мотивами історії Стародавнього Риму. Причому зроблені ці переспіви були дуже компактно – з 29 вересня 1915 року до 13 березня 1916 року. Майже увесь цей час письменник перебував зі своїм братаничем Василем у Притулку українських січових стрільців (у Приюті для хворих і виздоровців УСС у Львові).

Усього поет написав 188 віршів, спираючись на тексти таких істориків, як Діон Кассій, Тит Лівій, Плутарх, Діонісій Галікарнаський та ін. Треба звернути увагу на те, як прискіпливо читав твори давньогрецьких та давньоримських істориків Франко, як уважно зіставляв тексти, у яких розповідалося про одні й ті ж самі події.

Можна виділити кілька підходів письменника до прочитаного. Обов'язково в розділі “Із різних істориків Риму” після кожного вірша Франко дає пояснення, на яке джерело він спирався саме в цьому творі. Це можуть бути тільки відсилки до претексту: “На основі Тита Лівія “Ab urbe conditia” (liber. II, cap. 48-51), написано в днях 12–14 серпня 1915 р.” [1, т. 6, с. 227] або пояснення, як компілювався текст з різних джерел: “Написано в днях 29 й 30 вересня 1915 р. на основі Діонісія Галікарнаського (кн. IV, розд. 39–41), звідки взято лише звістку при кінці про Свессу Пометійську та деякі поетичні мотиви” [1, т. 7, с. 14].

Разом з тим Франко, як можна побачити з пояснень, уважно придивлявся до претекстів і з боку психологічної відповідності часу й епосі: “Написано в днях 3–6 жовтня 1915 р. на основі Діонісія Галікарнаського (кн. IV, розд. 28–39). У Лівія (кн. I, розд. 46–59) оповідання дуже скорочене й концепція психологічно далеко менше правдива” [1, т. 7, с. 58]. І останній, дуже показовий приклад, коли поет, проаналізувавши всі можливі джерела, доходить висновку, що треба в оповідь додати і своє, таким чином розставивши всі крапки над “і”: “У Лівія про цей епізод нема ані згадки. Користуючись свободою переробки оповідань, особливо там, де давні джерела виказують різниці, або подають очевидно вчені та образіві толкування фактів або мотивування психологічних процесів, я позволив собі також у отському розділі своєю поетичною видумкою [доповнити] отсей текст грецького оригіналу” [1, т. 7, с. 192].

Під час читання поетичних переспівів Франка виникають питання: чому саме у 1915–1916 роках поет звернувся до історії Стародавнього Риму і чому саме ці фрагменти з великих за обсягом творів він вирішив перекласти українською мовою у віршах?

По-перше, зазначимо, що Іван Франко вважав, що “переклади чужомовних творів, чи то літературних, чи наукових, для кожного народу є важним культурним чинником” [1, т. 39, с. 7], тому що “передача чужоземної поезії, поезії різних віків і народів рідною мовою збагачує душу цілої нації, присвоюючи їй такі форми і вирази чуття, яких вона не мала досі, будує-

чи золотий міст зрозуміння і спочування між нами і далекими людьми, давніми поколіннями” [1, т. 5, с. 7].

По-друге, тема війни хвилювала Франка ще у 1882 році, коли митець написав філософську статтю “Війни і військо в наших часах”. Вже тоді письменник зауважив: “...в протягу послідніх 30 літ весь образований світ ненастанно лле кров... <...> Приготування до війни тривають так само ненастанно, і то всюди і в такім розмірі, про який давніші віки й не чували. І в найспокійніший час європейські народи стоять напоготові до війн, удержують величезні постійні війська, подають величезні гроші на зброю і прокормлення вояків, одним словом, стогнуть під гнітом мілітаризму, котрий чим далі, тим дужче змагається, з котрого натепер і виходу не видно” [1, т. 45, с. 166].

Зауважимо, що в листах Франка, починаючи з 1914 року, немає думок з приводу подій Першої світової війни, але, як здається, свої роздуми майстер слова втілює, працюючи над старовинними текстами.

Починає Франко свою антологію з “Основання Рима”, далі серед віршів можна знайти переспіви міфів та легенд про давньоримських героїв – Валерія Корвіна, молодого Брута, Манлія Торквата, Августа та ін., а також переспіви текстів давніх істориків про зраду, сміливість і чесноти римлян та їх супротивників – “Каміл і фаліски”, “Марк Курцій”, “Кезо Фабій” та ін. Разом з тим поет найбільше уваги приділяє темі війни римлян з іншими племенами та народами. Зрозуміло, що звертаючись до подій того часу, Франко хоче провести паралелі між минулим і сьогоденням.

У своїх творах поет розкриває різні аспекти війни. Зокрема, у вірші “Помпей і розбійники” Франко описує важкі наслідки війн, що вели римські війська, їх звирячий оскал:

Аж у пору, коли римська слава
Ненастанно війнами кровава
Сотні сіл і міст пустила з димом,
Що хапались воювати з Римом,
Тисячі дітей осиротила,
Тисячі людей у блуд пустила,

Тисячі не мали ні що жерти,
Ні безпеки, крім одної смерті.
Далі поет пояснює, що тисячі людей “натури не слабої” були вимушені якомсь себе годувати і тому ставали злодіями.

У вірші “Війна Фабіїв із веєнтами” поет розповідає, що між Римом та веєнтами довгі роки, “наче те голодне літо”, тяглася ситуація “ні війни, ні миру”, “ні спокою, ні воєнного часу”. Веєнти не змогли отримати перемогу у відкритому бою з представниками могутньої римської родини, тому вирішили підловити римлян на жадібності до чужого майна. Веєнти випустили на поле стадо найкращих корів і биків, а самі вдали, що повтікали, боячись римлян.

Фабії, які мали постійний успіх у битвах з веєнтами, настільки “загорділи”, що вирішили, що і цього разу їм пощастить. Підлітаючи “соколами” до чужого стада, вони не побачили, що

Край дороги по ровах, дуплах
Вороги, мов пироги в кітлах,
Поховалися “прилежно”.

Завдяки обману веєнти змогли вбити усіх триста шість воїнів з роду Фабіїв і посунути на Рим.

Як бачимо, Франко, переспівуючи цю подію давньоримської історії, підкреслює і те, що дуже часто війни пов’язані “з обопільним лиш грабежем”, і те, що у війнах іноді перемагають не сильніші, а хитріші, які змогли зрозуміти психологію ворога і цим скористатися.

Зупинимось на двох невеличких віршах – “Чому галли напали на Рим?” і “Чому галли побідили римлян”, щоб подивитися на франківські художньо-виражальні засоби і стратегії оповіді, завдяки яким твори поета цікаві і його нащадкам.

Вірш “Чому галли напали на Рим?” починається з розповіді про те, що на клустіїв напали галли, тому клустіїв вирішили звернутися до римлян по допомогу, але римляни вирішили не відсилати військо постраждалим, а відправити римське посольство до галлів, щоб укласти мир. “І вже близько було поєднатись”, але “впало в спорі прикрє слово” і почалася бійка між

клустіями і галлами, яка завершилась “загальною навалою”. Ця бійка призвела до того, що галли переключили свою увагу з клустіїв на римлян, тому “на Рим вихорою дмухнули”.

Франко послідовно відтворює події у вірші, дуже влучно характеризуючи всі боки конфлікту. Так, галли “хижі”, вони не мають “стриму” і “на гнів дуже вдалі”, а нападають на противника, “як оси”. Клустії, у свою чергу, хочуть довести, що вони “не з лемішки”, тому вступають в бійку, але водночас готові за мир, “хоч не много мали, / значну часть землі” віддати галлам. Римські послі не стерпіли образи з боку галлів і разом з клустіями “вспіли скоро насеред квартири / галлів трупом, як снопи, покласти”.

Поет, як бачимо, використовує у цьому вірші соковиту розмовну лексику, яка завдяки своєму емоційно-експресивному забарвленню допомагає зробити оповідь живою і виразною. Ситуація, яку описує в цьому вірші поет: невміння домовлятися, прислуховуватися до думок інших тощо, була актуальною і під час Першої світової війни.

У наступному вірші – “Чому галли побідили римлян?” – Франко змінює підхід до викладення матеріалу. Спочатку поет розповідає про непідготовленість римлян до нападу галлів:

Римляни...

Щодоху мусили в ряди ставати,

Не мали часу їсти й спочивати,

А після цілоденного маршу

Сейчас воєнну службу відбувати,

Й не змога їм була в ній довго витривати.

Далі Франко пояснює, що римлян під час навали галлів опанував страх, тому що напад їх був несподіваним і їх було багато, а “величина їх тіла” та “їх мова, що страшна була для всіх...”, викликали жах.

Завдяки цьому римляни забули “воєнну штуку всю та карність”, а “з хоробрості, мов з лахманів, обдертими ставали”.

Наприкінці вірша поет робить філософські висновки щодо співвідношення та взаємозв'язків під час війни таких людських якостей, як відвага і знання або незнання та відвага і досвід.

Так, “для відваги ... знання значить багато”, бо допомагає бойовому духові воїнів. У той же час сила, що “наче сталь”, дозволяє спокійно, без тривоги сприймати усі перипетії війни. Інша справа, коли “знання нема, там сила пропадає”, причому Франко звертає увагу на такий парадокс: пропадає сили “більше в того, що мав, ніж в того, що не має”.

Далі поет розглядає такі опозиції: відвага – досвід, відвага – сила.

За Франком, “невдержная відвага” може не раз перемогти без досвіду завдяки сліпій силі. Але той, хто постійно спирається на правила та звичний порядок, при їх порушенні починає даремно витратити сили, бо чувається ніби не у своїй тарілці. Іще й цією причиною поет пояснює поразку римлян:

Отой несупокій, той хаотичний стан

Був теж причиною і погрому римлян.

Аналіз віршів-переспівів показав, що Франко підходить до текстів давньогрецьких та давньоримських істориків як філософ, історик і поет. Звертаючись до теми війни, письменник усебічно розглядає проблеми, що з нею пов'язані.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Київ: Наукова думка, 1976–1986.

Olga Kalenichenko

Doctor of Philology, Professor of Theater Science,

I. P. Kotlyarevsky Kharkiv National University of Arts

onkalenich@ukr.net

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2412-9154>

**THE PROBLEM OF WAR IN “AB URBE CONDITA”
(poetic works based on the history of Ancient Rome)
BY IVAN FRANKO**

Key words: *poetic rehashes, motives of ancient Roman history, pretexts, compilative approach, issues, poetics*

Modern French scholars believe that what was written by Ivan Franko after 1911 belongs to the “poetry of a sick spirit” (V. Korniychuk).

However, starting from March 1915, the writer’s letters to relatives, friends and acquaintances contain lines in which he writes about work on new manuscripts. Thus, in a letter to his daughter Hanna dated March 24, 1915, Franko notes: “Every day I am engaged in literary work, I am glad that I can write... In recent years, I have accumulated a large pile of manuscripts ready for publication. I work in reserve, so as not to waste time in vain, not being able to know what fate awaits our writing, but not losing faith in its better future” [1, vol. 50, p. 425]. This topic appears again in a letter to Vasyl Yakibyuk, a wood carver from Hutsul Oblast, dated December 4, 1915: “It is good that a physical illness has not reduced my spiritual health and mental strength, which enables me to work for several hours every day on the enrichment of our writing. I have produced several bundles of works in verse and prose, original and reworked, and I live in the hope that the great war we are experiencing now will bring us incomparably more good than it can bring harm” [1, vol. 50, p. 433-434]. On January 9, 1916, in a letter to the poetess Ulyana Kravchenko, Franko happily talks about what he writes “now mostly for reserve, every day a couple of pages, in the last year mostly poems” [1, vol. 50, p. 435].

Among the works written by Ivan Franko during the First World War, his poetic recitations based on the history of Ancient Rome attract attention. Moreover, these re-hashes were done very compactly – from September 29, 1915 to March 13, 1916. Almost all this time, the writer stayed with his brother Vasyl in the Shelter of Ukrainian Sich riflemen (in the Shelter for the sick and convalescing of the SSS in Lviv).

In total, the poet wrote 188 poems based on the texts of such historians as Dion Cassius, Titus Livius, Plutarch, Dionysius of Halicarnassus, and others. It is necessary to pay attention to how meticulously Franko read the works of ancient Greek and ancient Roman historians, how carefully he compared texts in which the same events were told.

Several approaches of the writer to what he read can be distinguished. Of course, in the section “From various historians of Rome” after each poem, Franko gives an explanation which source he relied on in this particular work. These can only be references to the pretext: “On the basis of Titus Livius “Ab urbe condita” (liber. II, cap. 48-51), written in the days of August 12-14, 1915” [1, vol. 6, p. 227]. some poetic motifs” [1, vol. 7, p. 14].

At the same time, as can be seen from the explanations, Franko carefully looked at the pretexts and from the point of view of the psychological correspondence of the time and epoch: “Written in the days of October 3-6, 1915, based on Dionysius of Halicarnassus (book IV, chapters 28-39). In Livy (book I, ch. 46-59) the story is very abbreviated and the concept is far less psychologically true” [1, vol. 7, p. 58]. And the last, very revealing example, when the poet, after analyzing all possible sources, comes to the conclusion that it is necessary to add his own to the story, thus placing all the dots over “i”: “Livy does not even mention this episode. Exercising the freedom of reworking stories, especially where ancient sources show differences, or provide obviously scientific and figurative interpretations of facts or motivation of psychological processes, I allowed myself also in this chapter with my poetic imagination to [supplement] this text of the Greek original” [1, vol. 7, p. 192].

When reading Frank’s poetic recitations, questions arise: why exactly in 1915 – 1916 did the poet turn to the history of Ancient Rome, and why exactly did he decide to translate these fragments from his voluminous works into Ukrainian in poems?

First, we should note that Ivan Franko believed that “translations of foreign language works, whether literary or scientific, are an important cultural factor for every nation” [1, vol. 39, p. 7], because “transmission of foreign poetry, poetry of different ages and peoples in the native language enriches the soul of an entire nation, giving it such forms and expressions of feeling that it did not have until now, building a golden bridge of understanding and comfort between us and distant people, ancient generations” [1, vol. 5, p. 7].

Secondly, the topic of war worried Franko as early as 1882, when the artist wrote a philosophical article “Wars and the Army in Our Times”. Even then, the writer noted: “...during the last 30 years, the entire educated world has been shedding blood incessantly... <...> Preparations for war continue just as unceasingly, and everywhere and on a scale unheard of in earlier ages. And in the most peaceful time, the European nations stand ready for wars, maintain huge standing armies, give huge money for armor and feeding soldiers, in a word, groan under the oppression of militarism, which the further it goes, the harder it competes, from which there is no way out at the moment” [1, vol. 45, p. 166].

It should be noted that in Franko’s letters, starting from 1914, there are no thoughts about the events of the First World War, but it seems that the master of words embodied his thoughts while working on ancient texts.

Franko begins his anthology with “The Foundation of Rome”, then among the poems you can find recitations of myths and legends about ancient Roman heroes – Valerius Corvinus, young Brutus, Manlius Thorquatus, Augustus, etc., as well as recitations of the texts of ancient historians about betrayal, courage and virtues of the Romans and their opponents – “Camille and Falisques”, “Marcus Curtius”, “Queso Fabius” and others. At the same time, the poet pays more attention to the theme of the war of the Romans with other tribes and peoples. It is clear that, referring to the events of that time, Franko wants to draw parallels between the past and the present.

In his works, the poet reveals various aspects of the war.

Thus, in the poem “Pompey and the robbers”, Franko describes the severe consequences of the wars waged by the Roman troops, their beastly grin:

Until the time when Roman glory
 Soon bloody wars
 Hundreds of villages and cities went up in smoke,
 Who tried to fight with Rome,
 Thousands of children were orphaned,
 She let thousands of people into fornication,

Thousands had nothing to eat,
 No safety but one death.

The poet further explains that thousands of people “of a not weak nature” were forced to feed themselves somehow and therefore became thieves.

In the poem “War of the Fabians with the Vientianes”, the poet tells that for many years between Rome and the Vientianes, “like that hungry summer”, there was a situation of “no war, no peace”, “no peace, no wartime”. The Veyents could not win in an open battle with the representatives of a powerful Roman family, so they decided to catch the Romans for their greed for other people’s property. The Veients released a herd of the best cows and bulls into the field, and they themselves pretended to run away, fearing the Romans.

The Fabians, who had constant success in battles with the Veyents, became so “prideful” that they decided that they would be lucky this time as well. Flying “falcons” to someone else’s herd, they did not see that

On the edge of the road along ditches and hollows
 Enemies are like pies in cauldrons,
 They buried themselves “diligently”.

Thanks to deception, the Vientianes were able to kill all three hundred and six soldiers from the Fabian family and advance on Rome.

As we can see, Franko, retelling this event from the history of ancient Roman, emphasizes the fact that very often wars are connected “with mutual robbery”, and the fact that wars are sometimes won not by the stronger, but by the more cunning, who were able to understand the psychology of the enemy and thereby use it.

Let’s dwell on two small poems – “Why did the Gauls attack Rome?” and “Why the Gauls beat the Romans” to look at the Frankish artistic means of expression and narrative strategies that make the poet’s works interesting to his descendants.

The poem “Why did the Gauls attack Rome?” begins with the story that the Clustians were attacked by the Gauls, so the Clustians decided to turn to the Romans for help, but the Romans decided not to send an army to the victims, but to send a Roman embassy to the

Gauls to make peace. “And it was close to joining”, but “an unpleasant word fell into the dispute” and a fight began between the Klustians and the Gauls, which ended in “a general rush”. This fight led to the fact that the Gauls switched their attention from the Clustians to the Romans, so “they blew a whirlwind on Rome”.

Franko consistently reproduces the events in his poem, very aptly characterizing all sides of the conflict. Yes, the Gauls are “predatory”, they have no “restraint” and are “very good at anger”, but attack the enemy “like wasps”. The Klustians, in turn, want to prove that they are “not from the plow”, so they enter into a fight, but at the same time they are ready to give the Gauls, “although they did not have much, / a significant part of the land” for peace. The Roman ambassadors could not bear the insults from the Gauls and, together with the klustias, “soon gathered in the middle of the apartment / to lay the corpse of the Gauls like sheaves”.

As we can see, the poet uses juicy colloquial vocabulary in this poem, which, thanks to its emotional and expressive coloring, helps to make the story alive and expressive. At the same time, the situation described by the poet in this poem: the inability to negotiate, to listen to the opinions of others, etc., was also relevant during the First World War.

In the next verse – “Why did the Gauls defeat the Romans?” – Franko changes the approach to presenting the material. First, the poet talks about the unpreparedness of the Romans for the attack of the Gauls:

The Romans...
Every spirit had to stand in rows,
They didn't have time to eat and rest,
And after a day's march
Now do military service,
And they could not endure it for long.

Franko further explains that fear seized the Romans during the invasion of the Gauls, because their attack was unexpected and there were many of them, and the terror was caused by “the

size of their bodies” and “their language, which was terrible for everyone...”.

Thanks to this, the Romans forgot “all the military stuff and punishment”, and “from bravery, as if from rags, they became ragged”.

At the end of the poem, the poet makes philosophical conclusions about the relationship and relationships during the war of such human qualities as courage and knowledge or ignorance and courage and experience.

Yes, “for courage ... knowledge means a lot”, because it helps the fighting spirit of soldiers. At the same time, strength that is “like steel” allows you to calmly, without worries, perceive all vicissitudes of war. It's another matter when “there is no knowledge, there the power disappears”, and Franko draws attention to the following paradox: power is lost “more in what one has than in what one does not have”.

Next, the poet considers the following oppositions: courage – experience, courage – strength.

According to Frank, “unstoppable courage” can win more than once without experience thanks to blind force. But the one who constantly relies on the rules and the usual order, when they are violated, begins to waste energy, because he is not on his plate. And this is also the reason why the poet explains the defeat of the Romans:

That unrest, that chaotic state
It was also the cause of the Roman' massacre.

The analysis of the re-song poems showed that Franko approaches the texts of ancient Greek and ancient Roman historians as a philosopher, historian and poet. Turning to the topic of war, the writer comprehensively considers the issues associated with it.

REFERENCES:

1. Franko I. Collection of works: in 50 volumes. Kyiv: Naukova Dumka, 1976–1986.

ПОЛЕМІКОЗ II**Довжинець Інна Георгіївна**

докторка мистецтвознавства, професорка кафедри
загального та спеціалізованого фортепіано
Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського (Харків, Україна)

e-mail: inna.dov@gmail.com

ORCID 0000-0002-9663-2576

**МУЗИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ПЕРІОД ВОЄННОГО
СТАНУ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ ТА
ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**

Ключові слова: музичне середовище, кризовий стан, концертна діяльність, музична освіта, творча особистість.

Історичний розвиток людства відбувається за “правилом спіралі”: усі події вже колись відбувалися, змінювалися суспільні устрої, політичні й соціальні системи, і все це повторювалося на новому витку історії. Відповідно, змінювалося й музичне середовище, яке як історично детермінований феномен відбиало процеси, що відбувались у певний історичний період або добу. Як зазначає політолог Б. Дрогомирецький, “рух спіраллю людство проходить знизу вгору, тобто еволюційним шляхом, розвиваючись, удосконалюючись” [1]. Проте зламні історичні моменти розвитку цивілізації (війни, революції, кризи тощо), прискорюють соціальні трансформації і, відповідно, модифікації в музичному середовищі як соціокультурному складнику функціонування суспільства.

Події сучасного життя, пов’язані з російською агресією і воєнним станом, навели на думку порівняти процеси, що відбуваються в музичному середовищі сьогодення, з подіями сторічної давнини, а саме – початком ХХ століття – Першою світовою війною. Матеріалом дослідження стали публікації в сумській пресі 1914–1918 років.

На початку воєнних подій 1914-го концертне життя в повітовому місті майже завмерло. Усі музичні заходи, які зрідка відбувалися, мали не розважальний, а суто соціальний характер. Це були переважно благодійні акції на підтримку біженців, вдів та дітей загиблих солдат і офіцерів, поранених, які лікувалися в госпіталях міста. Зокрема, увесь збір від концерту, організованого жіночою спілкою “Захист вітчизни” (21. 10. 1917), передали на відкриття притулку для круглих сиріт бійців-захисників. У кінотеатрах перед сеансами у виконанні салонних оркестрів звучали національні гімни союзних держав. Публіка відвідувала такі заходи зовсім з іншою мотивацією, ніж перед війною. Її привертала можливість не отримати естетичне задоволення, а допомогти тим, хто бідує: “Ми переживаємо сезон благодійних вечорів, – писала газета “Сумской вестник”. – Мало не щодня ми читаємо оголошення, що в такому-то кінематографі має бути благодійний сеанс чи концерт. Громадяни, розкрийте гаманці і пожертуйте...” [2, с. 1]. Детальні звіти про такі благодійні акції публікувались у місцевій пресі. Проте поволі музичне життя в повітовому місті відроджувалося: активізувалася концертна і гастрольна діяльність, відновлювалася музична освіта.

Дещо подібне можемо спостерігати і в теперішній час. Безумовно, концертна діяльність у філармонічних залах, театральних та інших приміщеннях на більшості територій України на початку війни була перервана. З одного боку, це зумовлено небезпечністю знаходження в будівлях, з другого – недоречністю проведення акцій у містах, де відбуваються активні бойові дії. Водночас активізувався благодійницький рух музикантів. Відомі митці в Україні і за кордоном організують концерти на підтримку Збройних сил, біженців, дітей, допомогу тим, хто залишився на окупованій території або в районах бойових дій. Важливим чинником концертного руху стали вуличні акції: проведення фестивалів української музики за кордоном, інші музичні заходи на площах європейських міст. Це сприяло поширенню української культури у світі – “експорту української